

Ю. В. Драгнев, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

СУБ'ЄКТ І ОБ'ЄКТ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Драгнев Ю. В.

Суб'єкт і об'єкт системи професійного розвитку майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інформаційно-освітнього простору

Встановлено, що викладачу вищої школи, а саме фахівцю в галузі інформатизації вищої фізкультурної освіти, необхідно мати високий рівень комп'ютерної грамотності, інформаційної компетентності та інформаційної культури в умовах інформаційно-освітнього простору. Визначено, що позиція суб'єктів у навчальному процесі є актуальним питанням сучасної вищої фізкультурної освіти, оскільки навчальна взаємодія вже не виступає лише за схемою суб'єкт-об'єкт, здебільшого частіше суб'єкт-суб'єктна взаємодія, створюючи в сукупності єдиний суб'єкт, поєднаний спільною метою.

Ключові слова: суб'єкт, об'єкт, система, інформаційно-освітній простір, професійний розвиток, майбутні вчителі фізичної культури.

Драгнев Ю. В.

Субъект и объект системы профессионального развития будущего учителя физической культуры в условиях информационно-образовательного пространства

Установлено, что преподавателю высшей школы, а именно специалисту в области информатизации высшего физкультурного образования, необходимо иметь высокий уровень компьютерной грамотности, информационной компетентности и информационной культуры в условиях информационно-образовательного пространства. Определено, что позиция субъектов в учебном процессе является актуальным вопросам современного высшего физкультурного образования, поскольку учебная взаимодействие уже не выступает лишь по схеме субъект-объект, в основном чаще субъект-субъектна взаимодействие, создавая в совокупности единый субъект, объединенный общей целью.

Ключевые слова: субъект, объект, система, информационно-образовательное пространство, информационные технологии, профессиональное развитие, будущие учителя физической культуры.

В сучасному навчальному процесі майбутнього вчителя фізичної культури відбувається ситуація множинності форм навчальної взаємодії між викладачем і студентами. Позиція суб'єктів у навчальному процесі є актуальним питанням сучасної вищої фізкультурної освіти, оскільки навчальна взаємодія вже не виступає лише за схемою суб'єкт-об'єкт, здебільшого частіше суб'єкт-суб'єктна взаємодія, створюючи в сукупності єдиний суб'єкт, поєднаний спільною метою. На підставі цього процес навчання є не тільки прерогативою викладача, а й передбачає відповідну діяльність студента, через двобічний характер (50% на 50%; 60% на 40% тощо) відповідно до визначених завдань. Однією з актуальних питань фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури у вищій фізкультурній освіті є формування особистості студента як суб'єкта навчальної діяльності в умовах інформаційно-освітнього простору. Виходячи з цього формування майбутнього вчителя фізичної культури як суб'єкта навчальної діяльності передбачає навчання організувати свою діяльність, визначати навчальні цілі, необхідні для успішного навчання, самостійну організацію своєї роботи тощо.

Саме в цьому ракурсі (суб'єкт-суб'єктна взаємодія, яка створює в сукупності єдиний суб'єкт, поєднаний спільною метою) ми пропонуємо розглядати далі процес формування майбутнього вчителя фізичної культури як суб'єкта навчальної діяльності. В сучасній науці (А. Білошицький та І. Бережна) [1, с. 63] виділяються чотири стадії цього процесу: I стадія – стадія адаптації до умов вишу; II стадія – ідентифікація з вимогами навчальної та навчально-професійної діяльності; III стадія – самореалізація в освітньому процесі; IV стадія – самопроекування професійного становлення. Представлені стадії спрямовані, по-перше, на активне засвоєння і кваліфіковане виконання студентами своєї соціальної ролі; цілеспрямоване формування особистісних якостей та професійних умінь; по-друге, на самодетермінацію і усвідомлену самореалізацію в різних видах діяльності; прояв суб'єктності; цілеспрямоване перетворення вихідних здібностей та особистісних якостей у соціально і професійно важливі якості тощо.

Становленню суб'єктності студентів в освітньому процесі вузу, педагогічної психології, професіоналізму діяльності викладача виробничого навчання профтехучилища, психології праці вчителя, педагогічної психології, педагогіці вищої школи приділяють увагу такі вчені, як А. Белошицький, І. Бережна, В. Буряк, І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Кузьмінський, А. Маркова, Л. Столяренко та ін. [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7].

Стаття виконана в руслі досліджуваної в Інституті фізичного виховання і спорту Луганського національного університету імені Тараса Шевченка теми „Теорія і методика застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичної культури і основ здоров'я в умовах неперервної освіти” (Державний реєстраційний номер 0110U000756).

Мета даної статті полягає в тому, щоб розглянути суб'єкт і об'єкт системи професійного розвитку майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інформаційно-освітнього простору.

Аналізуючи суб'єкт-суб'єктну взаємодію, представимо основні функції багатоаспектної системи процесу підготовки фахівців з вищою освітою, складові викладацької діяльності, психолого-педагогічні уміння викладача вищої школи спираючись на здобутки сучасної педагогічної думки (А. Кузьмінський) [5]. Процес підготовки фахівців з вищою освітою становить високорозвинену багатоаспектну систему [2], основними функціями якої є: продукування знань; передання знань; поширення знань; формування у студентів, уміння й усвідомлення необхідності навчатися упродовж усього життя. Цими функціями [5] визначаються головні складові викладацької діяльності: науково-предметна, психолого-педагогічна, культурно-просвітницька. На йому думку викладач вищої школи має задовольняти таким вимогам: висока професійна компетентність; педагогічна компетентність; соціально-економічна компетентність; комунікативна компетентність. До сутності і змісту основних психолого-педагогічних умінь викладача вищої школи відноситься [5]: конструктивні; комунікативні; організаторські; дидактичні; перцептивні; сугестивні; пізнавальні; прикладні вміння; уміння в

галузі психотехніки. Розглядаючи класифікація стилів педагогічного спілкування за М. Таленом вченим було подано наступні моделі викладачів: „Сократ”, „Керівник групової дискусії”, „Майстер”, „Генерал”, „Менеджер”, „Тренер”, „Гід”; серед категорій викладачів залежно від якості володіння майстерністю педагогічного спілкування визначено наступні: „вічні студенти”, „колишні моряки”, „формалісти”, „байдужі”, „заздрісні”, „обмежені”, „пани”, „роботи”, „трудяги”, „гурмани”, „друзі”, „стандарт”. Представлені функції системи підготовки фахівців з вищою освітою; сутність і зміст основних психолого-педагогічних умінь викладача вищої школи; моделі викладачів, на основі класифікації стилів педагогічного спілкування за М. Таленом, категорії викладачів залежно від якості володіння майстерністю педагогічного спілкування для нас є теоретичним підґрунтям встановленням суб’єкт-суб’єктної взаємодії між викладачами вищої школи та майбутніми вчителями фізичної культури.

Слід вказати, що педагогічна професія, як стверджує Л. Столяренко [7], відноситься до професій типу „Людина-Людина”. Учена, спираючись на наукові здобутки фахівців у галузі психології (І. Зимня, Н. Кузьміна) [3; 4] приводить основні думки цих вчених щодо професійних якостей, педагогічних здатностей, рівнів педагогічних здатностей, типів викладачів, трьох планів відповідності психологічних характеристик людини діяльності педагога тощо. До професійних якостей А. Маркова [6] відносить: педагогічну ерудицію, педагогічне цілеполягання, педагогічне (практичне і діагностичне) мислення, педагогічну інтуїцію, педагогічну імпровізацію, педагогічну спостережливість, педагогічний оптимізм, педагогічну спритність тощо.

Виходячи з цього викладачу вищої школи, а саме фахівцю в галузі інформатизації вищої фізкультурної освіти, необхідно мати високий рівень комп’ютерної грамотності, інформаційної компетентності та інформаційної культури в умовах інформаційно-освітнього простору. Спираючись на проведені дослідження Н. Гусаровою [8], яка проаналізувала виділені Дж. Холландом професійно орієнтовані типи особистості адаптуємо їх до

фахівця в галузі інформатизації вищої фізкультурної освіти: реалістичний тип – за допомогою програмістів створювати електронні підручники для навчального процесу; інтелектуальний тип – проводити дослідницько-експериментальну роботу із використанням інформаційних технологій; соціальний тип – позитивно взаємодіяти з інформаційним суспільством; конвенційний тип – організувати свою професійну діяльність послідовно та структуровано в інформаційно-освітньому просторі; підприємницький тип – керувати студентською молоддю відповідно умов навчання у виші; художній тип – творчо підходити до організації навчального процесу із використанням інформаційних технологій та сприяти прозвитку креативних ідей в студентів.

Проаналізувавши суб'єкт системи професійного розвитку в умовах інформаційно-освітнього простору, спираючись на логіку аналізу суб'єкт-суб'єктної взаємодії, представимо за А. Кузьмінським [5] типологію студентів. Вчений, досліджуючи типи студентської молоді, аналізує типологію студентів за В. Лісовським, серед яких: „Гармонійний”, „Розчарований”, „Лідер”, „Творчий”, „Богемний”. Представлена типологія визначає роль та особливості професійного розвитку майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інформаційно-освітнього простору. Зауважимо, що якість підготовки випускника фізкультурного вишу повинна відповідати вимогам галузевого стандарту вищої освіти та визначатися його компетенціями, які необхідні для майбутнього професійної діяльності.

Рада Культурної Кооперації при Раді Європи (Страсбург, Франція) за даними К. Іванової [9] визначила ключові компетентності, які повинні освоїти випускники освітніх установ: соціально-політичні, що дозволяють людині реалізувати активну життєву позицію-реакцію в життя в багатокультурному суспільстві; комунікативні, що розглядаються як здатність ефективно спілкуватися, встановлювати ділові контакти, співпрацювати, взаємодіяти в команді тощо, тобто які забезпечують ефективну усну і та письмову комунікацію; інформаційні, що включають у себе розуміння пошуку, відбору, подання інформації, вирішення професійних завдань з допомогою ІКТ і

обумовлені виникненням і розвитку підприємством інформаційного суспільства; особистісні, пов'язані з самоврядуванням – уміння ставити і реалізовувати життєві цілі, організаційно-управлінський потенціал, ефективно використовувати власні ресурси і ресурси інших, рефлексивні вміння; окремо виділений елемент пізнавальної компетентності – „здатність вчитися все життя”.

В основі розробки галузевого стандарту вищої освіти нового покоління в Комплексі нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти [10] покладено компетентністний підхід. Застосування компетентнісного підходу до розробки галузевого стандарту вищої освіти повинне привести до формування нової системи діагностичних засобів із переходом від оцінки знань до оцінки компетенцій та визначення рівня компетентності в цілому.

У Комплексі нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти [10] зазначається, що Єврокомісія виділяє 8 (вісім) ключових компетенцій, якими повинен володіти кожний європеєць: компетенція в галузі рідної мови; компетенція в сфері іноземних мов; математична та фундаментальна природничо-наукова та технічна компетенції; комп'ютерна компетенція; навчальна компетенція; міжособистісна, міжкультурна та соціальна компетенції, а також громадянська компетенція; компетенція підприємництва; культурна компетенція. Ці компетенції підтримуються певними здатностями, до яких зараховуються у всіх життєвих областях такі необхідні аспекти, як критичне мислення, креативність, „європейський вимір” і активна життєва позиція.

Представимо перелік компетенцій, які пропонуються в галузевому стандарті вищої освіти (*соціально-особистісні, інструментальні, загально-професійні, спеціалізовано-професійні*) та наповнимо їх змістом в контексті нашого дослідження професійного розвитку майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інформаційно-освітнього простору. Саме на ці компетенції ми будемо спиратися в нашому дослідженні та в процесі суб'єкт-суб'єктної

взаємодії між майбутнім вчителем фізичної культури та викладачами вищої школи.

До *соціально-особистісних компетенцій* ми відносимо: розуміння необхідності та дотримання норм здорового способу життя у повсякденному житті після роботи на комп'ютері; здатність до співробітництва в інформаційному суспільстві; здатність до критики, самокритики та розв'язання життєвих проблем в умовах інформаційно-освітнього простору; здатність до толерантного відношення; наполегливість у досягненні мети щодо придбання високого рівня духовного, психічного та фізичного аспектів здоров'я; креативність, здатність до системного мислення із застосуванням інформаційних технологій; адаптивність і комунікабельність в інформаційно-освітньому просторі; інтелектуальна активність із використанням комп'ютера; психофізична стійкість в інформаційному суспільстві; розуміння зв'язку між предметними знаннями та системою загальнолюдських й особистісних цінностей; вміння застосовувати технології трансформації та конструктивного розв'язання конфліктів та досягати консенсусу; здатність до контролю та самоконтролю; навички протистояння негативному тиску та дискримінації. Представлені соціально-особистісні компетенції визначають спрямованість інтеграції особистості майбутнього вчителя фізичної культури у соціальний контекст інформаційного суспільства.

До *інструментальних компетенцій* ми відносимо: здатність до письмової й усної комунікації рідною мовою в повсякденному житті, на роботі та у мережі Internet; знання іншої мови(мов) та їх професійне використання; навички роботи з комп'ютером; навички користування та управління інформацією; дослідницькі навички; знання методики навчання рухових дій за допомогою мультимедійних підручників; здатність до організаційної діяльності із застосуванням інформаційних технологій; використання активних методів, інтерактивних та інформаційних технологій навчання у професійній діяльності; володіння прийомами стимулювання пізнавальної діяльності із використанням комп'ютера. Виходячи з логіки конструювання представлених компетенцій

слід констатувати, що навички роботи з комп'ютером прямопорційні професійними навичкам в умовах інформаційно-освітнього простору. Тому інструментальні компетенції визначають можливість на практиці застосовувати навички користування та управління інформацією тощо.

Загальнонаукові компетенції, в контексті нашого дослідження, містять у собі: базові уявлення про основи філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості майбутнього вчителя фізичної культури; схильності до етичних цінностей та розуміння зв'язків розвитку інформаційного суспільства й умінь використовувати інформаційні технології в професійній діяльності; базові знання в галузі сучасних інформаційно-комунікативних технологій; навички використання програмних засобів і навички роботи в комп'ютерній мережі Internet; базові знання фундаментальних наук, в обов'язку, необхідному для освоєння загально-професійних дисциплін; базові знання з методології наукових досліджень; вміння застосовувати в наукових дослідженнях методи статистично-математичної обробки результатів; вміння розробляти науковий апарат дослідження; здатність до інноваційної діяльності; вміння працювати з літературними джерелами в мережі Internet; вміння самостійно опановувати певну діяльність, шукати нові способи дій; здатність до самостійного опрацювання та аналізування теоретичної інформації. Представлені компетенції спрямовано на отримання теоретико-методологічних основ як науково-дослідницького характеру, так й можливостей використовувати програмні засоби і навички роботи в комп'ютерній мережі Internet.

Вивчаючи *загально-професійні компетенції* ми визначили, що до їх змісту треба віднести: здатність організувати роботу відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці в інформаційному суспільстві; дотримання режиму праці та відпочинку в процесі роботи на комп'ютері; здатність використовувати знання, уміння й навички в галузі теорії і методики фізичного виховання для теоретичного освоєння і рішення практичних завдань із застосуванням інформаційних технологій; здатність проявляти аналітичні й

технологічні вміння; володіння методикою викладання предмету „Фізична культура”; уміння здійснювати інтеграцію предметів у процесі навчання; уміння організувати диференційоване навчання; спортивно-педагогічна спрямованість професійної діяльності; здатність до ділових комунікацій у професійній сфері, знання основ ділового спілкування; володіння навичками раціонального харчування; вміння створювати умови для врахування й розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, здібностей і потреб учнів старшої школи в умовах профільного навчання; здатність до поглиблення і розширення змісту курсів за вибором в умовах допрофільної підготовки та оволодіння теорією і методикою профільного навчання за спортивним напрямком. Саме загально-професійні компетенції визначають логіку розробки спеціалізовано-професійних компетенцій. Важливим елементом у процесі формування загально-професійних компетенцій є здатність використовувати знання, уміння й навички в галузі теорії і методики фізичного виховання для рішення практичних завдань у професійній діяльності.

До *спеціалізовано-професійних компетенцій* ми віднесемо: знання термінології фізичної культури і спорту; знання з історії фізичної культури і спорту; здатність до оперування знаннями про закономірності рухової активності; розширення рухового досвіду з метою розвитку фізичних якостей і рухових здібностей відповідно до вікових особливостей; володіння методичними й проектувальними уміннями щодо специфічної діяльності під час навчання на уроці фізичної культури; аналіз прогресивного і власного педагогічного досвіду з фізичного виховання і фізичної підготовки школярів різних вікових груп; вміння прогнозувати етапи власної професійної діяльності; наявність наукового мислення та високого наукового рівня знань з теорії і методики фізичного виховання; вміння проявляти гуманізм й духовність у професійній діяльності; здатність до самореалізації в інформаційно-освітньому середовищі вишу; вміння забезпечувати навчальний процес необхідними матеріалами та ресурсами, які спрямовано на гармонійний розвиток учасників навчального процесу; сформованість професійних умінь і навичок проведення

різних форм занять фізичною культурою з різним контингентом; володіння технікою виконання фізичних вправ різного рівня складності й рухової структури; розвиненість основних рухових якостей на рівні нормативних програмних вимог; знання медично-біологічного циклу; вміння організовувати навчально-виховний процес з фізичного виховання; володіння методикою фізкультурно-оздоровчої роботи; проводити оздоровчі заходи й спортивні змагання; формування в учнів потреби до систематичних занять фізичною культурою; методично грамотно будувати уроки фізичної культури й різноманітні спортивні заходи; здатність до самоосвіти із використанням інформаційних технологій; вміння педагогічними засобами визначати рівень розвитку пізнавальних здібностей учнів; вміння використовувати знання про навчально-пізнавальні особистості кожного учня для конструювання реального процесу навчання. Представлені компетенції визначають фаховий рівень, необхідний до майбутньої професійної діяльності.

Увесь перелік компетенцій, які пропонуються в галузевому стандарті вищої освіти (*соціально-особистісні, інструментальні, загально-професійні, спеціалізовано-професійні*) та їх зміст в контексті нашого дослідження дозволять майбутньому вчителю фізичної культури виконувати професійну діяльність відповідно до мети розробленої нами педагогічної системи професійного розвитку, а також бути високопрофесійним фахівцем у контексті застосування інформаційних технологій в професійній діяльності.

Розглянувши суб'єкт і об'єкт системи професійного розвитку майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інформаційно-освітнього простору, ми визначили, що викладачу вищої школи, а саме фахівцю в галузі інформатизації вищої фізкультурної освіти, необхідно мати високий рівень комп'ютерної грамотності, інформаційної компетентності та інформаційної культури в умовах інформаційно-освітнього простору. Визначено, що позиція суб'єктів у навчальному процесі є актуальним питанням сучасної вищої фізкультурної освіти, оскільки навчальна взаємодія вже не виступає лише за схемою суб'єкт-об'єкт, здебільшого частіше суб'єкт-суб'єктна взаємодія,

створюючи в сукупності єдиний суб'єкт, поєднаний спільною метою. Виходячи з цього ми встановили, що формування майбутнього вчителя фізичної культури як суб'єкта навчальної діяльності передбачає навчання організувати свою діяльність, визначати навчальні цілі, необхідні для успішного навчання. У перспективі планується приділити увагу моделюванню системи професійного розвитку майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інформаційно-освітнього простору.

Література

1. Белошицкий А. В., Бережная И. Ф. Становление субъектности студентов в образовательном процессе вуза // Педагогика. – 2006. – № 5. – С. 60 – 66.
2. Буряк В. Формування педагогічного мислення / В. Буряк // Рідна школа. – 2003. – № 9. – С. 38 – 40.
3. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. – Ростов н/Д, 1997.
4. Кузьмина Н. В. Профессионализм деятельности преподавателя производственного обучения профтехучилища / Н. В. Кузьмина. – М., 1989.
5. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
6. Маркова А. К. Психология труда учителя / А. К. Маркова. – М., 1993.
7. Столяренко Л. Д. Педагогическая психология. Серия „Учебники и учебные пособия”. – 2-е изд., перераб, и доп. / Л. Д. Столяренко. – Ростов н/Д: „Феникс”, 2003. – 544 с.
8. <http://de.ifmo.ru/--books/0062/real.html>
9. http://vestnik.yspu.org/releases/2011_2pp/06.pdf
10. <http://pravo.levonevsky.org/bazaua09/pismo/sbor02/text02339/index.htm>

Dragnev Y. V.

The subject and object of the system of professional development of the future teacher of physical culture in the conditions of information-educational space

It is established, that the teacher of the higher school, namely, a specialist in the field of Informatization of higher sports education, it is necessary to have a high level of computer literacy, information competence and information culture in the conditions of information-educational space. Determined that the position of the actors in the educational process is a topical issues of the modern higher sports education, because the training cooperation has not merely acts on the scheme of the subject-object, in most often the subject of subjects interaction, creating in the aggregate, a single entity, United by a common goal.

Keywords: the subject, the object, the system, informatively-educational space, information technologies, professional development, future teachers of physical culture.

Відомості про автора

Драгнев Юрій Владимирович – докторант кафедри теорії і методики фізичного виховання Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Основні наукові інтереси зосереджено навколо проблематики професійного розвитку майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інформаційно-освітнього простору.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2012

Прийнято до друку 28.09.2012